

per ll).

Aquesta forma amb *u* té bastant d'extensió en els parlars que distingeixen la *o* àtona de la *u* *AlcM* dóna *řugá* com a pronúncia mall, amb una cita de *La Roqueta* Figura en el val. JnEsteve «*řugall*: raucedo» (c. 1472); «*řugall*: raucedo, raucitas», Busa-N. En el *Somni de Joan Joan*, en una llista de sobrenoms aplicats a una colla de vells, allusius tots a defectes i xacres de la gent anciana «Don Ramon Fleuma, / En Matheu Sec, N'Alfonso Reuma, / Mestre *Rugall*, / Mossèn Rovell, Micer Gargall, / En Lorenç Tos / --- / micer Laganya ---»; i, més enllà, «I si l *řugall*, pantaix ni tes lo desengana ---» (vv. 1484, 1819); en el *Procés de les Olives*, tots dos val. i de fi S xv: «Que ls vells, per mostrar-se qu' encara servexen, / i que no ls fa nosa la tos ni l *řugall*, / molt més què los jóvens, del rall se plevexen ---» (v. 1218).

No és, però, que aquesta *u* sigui general en els dialectes distingidors. Ja veurem que si *řugallós* és la forma predominant en StVicentF, i és la que es troba en Roís de Corella, Joanot Martorell porta *řogallós* en tres casos i *řugallós* només un cop Escrig com a formes valencianes només dóna *řogall* i *řogallar*. A Pall-Ribag hi ha també vacil·lació: «té *řugá*: està enrogallat» a Tor (parlar on ja la distinció no és constant) i *řugulós* a Àreu, però *řogolós* a Esterri de Cardós (932-34), *řogall* a la Vall de Barravés (BDC vi, 33, cf BDC xvii, 114); *řogallo* arriba fins a l'aragonès de Casp (però a la Puebla de Ixar ja diuen *řoncollo*, BDC xxiv, 179); Griera dóna *arıřugalát* per cat. occid, però *arıřogallat* és la forma de Tortosa segons Mestre Noé (BDC viii, 43; iii, 84).

El mot s'estén, segons la pron. popular que en dóna *AlcM*, a comarques de quasi tot el Princ. i de les Illes, i si bé en el P. Val. només el fa arribar fins al Maestrat, ja hem pogut observar que fins c. 1500 la documentació és més abundosa en el P. Val. que en lloc. També a Menorca, i en una forma que suposa pron popular: «*řogai*. sarrillo, ràlement, morientis faucium sonitus» i «*enřogaiat*. ronco, enronquecido, enroué» FebrCard. En efecte allà sembla tenir justament el valor de 'ranera agònica'. «perduda del tot s'eima, am ses ànsies de la mort, amb es *řogai* de s'agonia ---», Camps Merc. (*Folk Men* ii, 13, variant no sé si ben copiada, i que en tot cas s'explicaria ben fàcilment com a contaminada per *řogear* 'rosegar'). Per ponent, fins a la frontera lingüística: *řogá* 'ranera' en el Matarranya: la de la mort, a Favara i a Calaceit, la del gat aquí i a Maella (Casac. 1923).

Per molt rica que sigui la documentació de *řogall*, encara ho és més la de *řogallós* (infra). I això pot ajudar a explicar del tot la formació del mot partint del ll. RAUCUS, -A, -UM, 'ronc, afònic'. Car les formacions adjectivals en -allós són moltes i antigues en romànic en general, i més que enllloc en el grup fr.-oc.-cat. fr. *broussailleux*, *rocailleux*, oc. *nualhós* (deriv. del ll. NUGAE), cat. *cegallós*, *rancallós*, *secallós*, *xafallós*, *escarafallós* (d'*esclajir*, d'on després *escarafall*), *carrallós*. Ara bé el ll. RAUCUS 'ronc, ranerós' va deixar en oc. ant. descendència més vigorosa que enllloc: *řauc* apa-

reix en tots els trobadors: B de Born, Montaudon, P. d'Alvernhe, l'*Elucidari*, *Flamenca* (*sonalhs raucs* rimant amb *paucs*), el femení *řauca*, -*cha* en Born, *řaucament* adv. en Peire d'Alvernhe, *řauquet* en Bornelh, els verbs *řauquejar* i *řauquezir* en d'altres; i la formació *řauquilhós* que és quasi com la nostra, ja l'usa Marcabré (*Rayn* v, 48; *PSW* vii, 49).

En català RAUCUS hauria hagut de donar **řoc*, que es feia impossible per l'homonímia; per això es comprèn que ben aviat s'hagués de formar el derivat *řogallós*, que va omplir la llacuna; i és partint d'aquest, que es degué crear *řogall* sobretot. Sens dubte existien formacions en -all que també hi conduïen: *badall*, *gargall*, *carrall*, *escarafall*, *řerralla*, *negall*, *blancall*. Em. Levy assenyala un cas d'un verb *řaugolbar* (pres *řauguelha*) en Peire Rogier, on també tenim -g- sonora com en cat, i suggereix corregir-hi en *řangolbar* perquè en el TdF hi ha *řangoulà*, -*gouü* «ràler, avoir le ràle, respirer avec bruit»; ¹ no crec que s'hagi de corregir puix que això lliga amb *řauquejar*, *řauquezir*.

El que tot això revela és un nus de parònims, amb tendència a influenciar-se mútuament. Per la influència de *engolar*, *engolir*, apareix la g en els derivats *řaugolbar*, *řogallós*: «*řoga* --- fa la persona *řugallós*» amonesta StVicentF (*Serm.*, vol. Harrison, f° 25v18); per influència de *řonc*, *řonquera* sorgeix la n del *řangoulà* del TdF. La derivació amb -g- no és pas peculiar nostra. Al costat de *arıřdc* 'afònic', a Luixon s'ha format *arıřouguèro* 'afonia' (*Bouts d Mount* xxvii, 51, 39); al costat del bearn *arıřauc* (Lespy-R), i *arıřdc* del gascò més llevanti, Palay recull *enrougá* «rendre rauc» a la Bigorra muntanyana, *řougá-se* «s'enrouer» a l'Alta Bigorra, i una forma ben igual a la nostra, *řougalhous* en el Pays de Barège.

En aranès, per 'ranera' diuen *sarrangalb* cap al centre de la vall, per infl. de *řangalb*, alt i b.-aran. *sargalb* (pobles més conservadors), i aquest es continua a Benasc com *sorgá*; *surgall* a Àreu 'ranera del cavall refredat; llem *sarguelh*. ja en vaig tractar en el *Vocab. Ar* i en treballs del BDC (xiii, 1925, 64, i xxiii, 310), en els quals tenim formes paral·leles al prov. *řangouü* i a *řogall*; i també al cast. *sarrillo* 'ranera', potser onomatopèic; però al mateix temps no renunciem del tot a veure-hi una formació **serragall* de *serrar* 'estrènyer', o un derivat del ll. *subraucus* amb què Busa-N. tradueix «*řugallós* un poc». Amb el nostre mot, Parodi relacionava l'alguerès *řagelant* («*řegheljant*: leticando, contendendo», Guarnerio, p. 357), d'altra banda gen. *řangugnà*, bergam. *řengognà* «brontolare» (*Rom* xvii, 71-72), i, en última instància, amb el grup del nostre REGANY; cf. encara *řogolla* a Echo i *arıřollán* a Ansó 'ranera de la mort' (BDC xxiv, 160).

El gran paper que fan en la família del nostre *řogall* els derivats *řogallós* i *enřogallar*, -*allat*, va tenir per conseqüència la freqüència de formes alterades per metàtesi de les vocals, metàtesi que no pot ser pròpia més que de la posició pretònica, però que després repercutí sobre el primitiu, introduint-hi formes com *řegull*, a base de *řagullós* metàtesi de *řogallós*.

En efecte partim d'una forma com la de Genís